

A MARMAROSI SKIZMA-PER 1913—1914-BEN.¹

—Adatok azon vád megdöntésért, hogy Magyarország részes a háború előidézésében. —

Bobrinszki mint tanú mindenekelőtt azt kívánta, hogy vallomását orosz nyelven tehesse meg. Azt akarja ugyanis, hogy a vádlottak közvetlenül megértsék őt. Az elnök azonban közölte vele, hogy vallomását csak francia nyelven teheti meg. Erre a célra a bíróság Budapestről francia tolmácsot hozatott.

Bobrinszki gróf azzal kezdte vallomását, hogy az orosz dumában középpárti politikus. E minőségében nem hagyja figyelmen kívül az orosz politikai élet semmiféle megnyilvánulását sem s tud az Orosz Nép Ligája című szövetségről is; ez az a szövetség, amelyet a bűnperben „orosz népszövetség”-nek, vagy „orosz népjóléti egyesületinek is neveztek. A szent színódusnak nem tagja, mert annak csak püspök lehet a tagja. Eulogius cholmi, Antonius zsitomiri püspökkel baráti viszonyban van, a pocsajevi és jabiosini kolostorban, különösen az utóbbiban gyakran megfordul, az utóbbinak főnökével, Szerafin atyával jóviszonyban van.

Az Orosz Nép Ligája a tanú szerint nem terjeszti ki működését az orosz birodalom határain túl. Valótlan tehát, hogy Galícia, Bukovina és Magyarország ruténlakta vidékein ez a szövetség működést fejt ki, valótlan hogy Galidaja Russ elnevezésű alosztálya van. Van azonban egy egyesülés, az Orosz Galíciai Társaság, amelyben én is tevékeny részt veszek — ismerte be meglepetésszerűen — s ennek nevében felhívást tettem közzé a Galiciában lakó oroszok érdekében. Ennek az egyesülésnek én elnöke vagyok. Céljai érdekében sokat dolgoztam Galiciában és Bukovinában, de ezek a célok nem politikaiak, hanem irodalmiak és művelődésbeliek. Magyarországon ez az egyesülés nem fejtett ki semmiféle működést, nem küldött ide sem pénzt, sem sajtótermékeket. Ez az egyesülés egyébként hatósági ellenőrzés alatt áll s már ezért sem politizálhat. Ennek ellenére sem tagadhatja a tanú, hogy a lengyel befolyást akarja csökkenteni Galiciában és Bukovinában. A galíciai és bukovinai orosz testvéreknek a lengyel iga (!) alól való felszabadítása célja tulajdonképpen ennek az egyesülésnek. Az egyesülés a cél érdekében Oroszországban közönségesen ismertté akarja tenni az Ausztriában élő oroszok helyzetét, a szellemi műveltség terén akar segítségükre lenni, de nem támogat semmiféle irredenta mozgalmat. Az egyesülés Galiciával és Bukovinával összeköttetést tart fenn, magam is gyakran látogattam el ebbe a két tartományba, — mondja szóról-szóra — könyveket, folyóiratokat küldöttünk szét. S mindezt nyíltan tettük, abban a hiszemben, hogy a művelődés ügyét szolgáljuk s nem követünk el törvénytelen dolgot. 1908-ban voltam először Ausztria területén, később szintén gyakran látogattam el oda. Ezeknek az utazásoknak folyamán sok emberrel kötöttem ismeretséget, akik aztán felkerestek engem Oroszországban is. Személyes kapcsolatban vagyok a Reichsrath galíciai szláv képviselőivel, rajtuk kívül még sok mással. Van ezek közt olyan is, akit később ott bűnvádi eljárás

¹ Lásd a III. (10.) számában a 186. lapon.

alá vontak. Bukovinában ismeretségben vagyok a Gerovszki-testvérekkel, Alexivel, Románnal és Georggal. Ezeknek révén látogattam el a csemovici metropolitához is. Gerovszki Román különben Szentpétervárott lakik állandóan, Gerovszki Alexi is gyakran jár Oroszországba rokon látogatásra s így vele ott is gyakrabban találkozhattam. A Gerovszki-testvérek azonban az Orosz Galíciai Társaság érdekében nem fejtettek ki működést. Gerovszki Alexivel egyébiránt az 1908-i prágai szláv kongresszuson ismerkedtem meg. Itt volt arról szó, hogy az ukrajnizmus és a polonizmus ellen fel kell venni a harcot a nagy orosz eszme érdekében. Ezért határoztam el magamat arra, hogy a bukovinai és galíciai szlávok életmódját és kultúráját tanulmányozzam. Ez a cél hozott össze a Gerovszki-testvérekkel. Bizonyos, hogy a prágai kongresszuson elhangzott felszólalások után én is, a Gerovszkiak is megtudtuk, hogy mindnyájan az egységes orosz eszmének vagyunk hívei.

Ausztriában, mégpedig Galiciában és Bukovinában számos népgyűlésen jelentem meg s fejtettem ki a nagyorosz eszme programját. Utaltam arra, hogy ugyanaz az orosz nép lakja ezeket a tartományokat, mint az orosz birodalmat. Az orosz nép hű a cárhoz. Galícia és Bukovina oroszainak hűsége császárukhoz nem lehet akadály a hiten ne legyünk és egy nemzeti közösségbe ne tartozzunk s az irodalom, a kultúra szempontjából ne legyünk mindannyian egységesek s egyetlen egésznek részei. Ily tartalmú beszédet mondtam Szereth-ben is, e miatt indítottak ellenem ott felségsértés miatt bűnvádi eljárást. Ezeket a gyűléseket pedig nem egyszer hallgatták végig hatósági személyek is, sőt egyszer a galíciai helytartó jelenlétében is beszéltem ilyen gyűlés keretében.

Elmondja azonban azt is a tanú, hogy egy osztrák járásbíró t fegyelmi eljárás alá vontak a miatt, mert megjelent az ő részvételével rendezett népgyűlésen. Ám a fegyelmi hatóságok felmentették a járásbíró t. Alikor a tanú a fegyelmi ítéletek tartalmáról beszélt, feltűnhetett, mennyire pontos adatszolgáltatással rendelkezik ez az orosz kulturális egyesület a külföldön történekről, ha azok az egyesület céljaival valami vonatkozásban vannak.

Az egyesülés a tanú szerint nem tart fön n összeköttetést a lebergi Narodni Dóm elnevezésű egyesülettel, nem támogatja azt, mert gazdagsága miatt nincs is rá szüksége. Ellenben támogatja a galíciai orosz internátusokat, ahol az orosz kultúrát ápolják, oroszul tanítanak, bár az internátusok növendékei az ukrajnai és lengyel iskolákat látogatják. Ezeket az internátusokat ellátta az egyesülés orosz könyvekkel, de politikai cél nélkül, főleg az orosz klasszikus írók műveit küldték el nekik.

Az elnökletem alatt álló egyesület — mondja tovább a tanú — ad ki röpiratokat és ismertető füzeteket a végből, hogy megismertesse az orosz néppel a bukovinai és galíciai rokon faj helyzetét. E röpiratoknak nincs politikai jellege, csak kulturális és történelmi szempontok uralkodnak bennük. A Gerovszki-testvérek kiadásában megjelenő Ruszkaja Pravda és Vira e Cerkov című lapokat ismerem, előfizetjük vagyok, de megjelenésükben az elnökletem alatt álló egyesület nem támogatta ezeket. Tudom, hogy Galiciából, Bukovinából és Aiaagyarországból is több zárandoklatot szerveztek Pocsajevbe, Kievbe, Szucsavába és más oroszországi búcsújáró helyekre. Ezekről a zárandoklatokról tudtak a hatóságok s szervezésük is nyíltan ment, nyilvános felhívások útján. Az elnökletem alatt álló egyesület annyiban támogatta ezeket a zárandoklatokat, hogy kedvezményes vasúti jegyet szerzett a zárandokoknak. Tudom, hogy a kievi Laura-kolostorban magyarországi zárandokok két hétig is ingyen ellátást kaptak, de a gazdagabb kolostorok ezt más zárandokokkal is megtették. Az én egyesuletem közbenjárt, hogy ezek a kolostorok a bukovinai, galíciai és magyarországi zárandokoknak imakönyveket olcsón vagy ingyen bocsássanak rendelkezésükre. Ezeket az

imakönyveket vagy a szent színódus maga, vagy az egyes kolostorok adták ki. Így a magyarországi búcsúsok is olyan imakönyveket kaptak, amilyenek Oroszországban voltak használatban. Mióta azonban megtudtuk, hogy ezekben az imakönyvekben az orosz cárért való imák a külföldön hatósági beavatkozást vontak maguk után, intézkedés történt, hogy az imakönyvekbe e helyett az osztrák (sászárért és a magyar királyért való ima foglaltassák. Az egyesület maga szívesen áldozna pénzt, hogy ezeket a zárándoklatokat mentől gyakoribbá és népesebbé tegye, de erre nincs fedezete; én, mint az egyesület elnöke, sűrű érintkezésben vagyok a búcsújáró kolostorok főnökeivel, a jablosini kolostor főnökével, Szerafin atyával pedig meleg viszonyt tartok fenn, mert egész családommal gyónni ebbe a kolostorba járok. Itt ismerkedtem meg a vádlottak közül Kabalyuk Sándorral novidus korában. Tudtam, hogy magyar alattvaló, megragadott, forró hite és áhítatossága. Tudtam, hogy célja szerint Magyarországra visszatérve hirdetni akarja az orosz vallást, mert hitsorsqsai itt vallásilag a legelhanyagoltabb viszonyok közt élnek, nincs papjuk, nem tudnak gyónni, áldozni, nincs, aki eltemesse halottaikat. Elmondhatom, hogy szörnyű adatoknak vagyok birtokában az itteni állapotokról (!) Esteket az adatokat két orosz egyetemi tanártól, a Magyarországból Amerikába vándorolt ruténektől és még 1908 előtt Magyarországon lefolyt bűnperekből szereztem. Az amerikai orosz papokkal összeköttetésben állva ezek közvetítésével juttattam a magyarországi rutének panaszaihoz. Helyzetükre egyébként figyelmem véglegesen a már említett prágai szláv kongresszuson irányult. A magyarországi rutének addig rendszerint Amerikán keresztül tudták csak eljuttatni panaszaitat hozzám. A Gerovszki-testvérek szintén juttattak hozzám adatokat, de az ő működésük színtere inkább Galícia és Bukovina volt.

Kabalyuk Sándort úgy ismertem meg, mint akinek égő vágya volt a papságot kitanulva Magyarországra visszatérni és hirdetni a pravoszláviát. Pénzbeli segítségben tudtommal csak egyszer részesítettem, amikor is 200 rubelt adtam neki. Ez valószínűleg akkor volt, amidőn ebben a bűnperben megtörténtek az első letartóztatások s Kabalyuk megjelent nálam Oroszországban. Arról volt szó, melyik a fontosabb küldetése: visszatérni Magyarországra, vagy Amerikában maradni s az ott lakó rutén töredéket áttéríteni a pravoszláviára. Lehetséges, hogy ezt a 200 rubelt egyébként nem is közvetlenül adtam neki, hanem Platón érsek útján juttattam el hozzá. Kabalyukkal egyébként sokszor találkoztam Jablosinban, de találkoztam vele Cholmban is. A vádlottak közül ismerem névről Vorobcsuk Jurát és Pircsák ülést. Kabalyuk is beszélt róluk, mint derék, vallásos emberekről, de nevüket is olvastam galíciai lapokban.

A magyarországi rutén kérdéssel irodalmilag is foglalkoztam. Cikkeket írtam a Novoje Vremjá-ba, Times-ba és más angol lapokba, sőt külön könyvet is írtam erről. Publicisztikai működésem oroszországi és galíciai újságok közleményein, valamint egy magyarországi rutén izgatási per adatain alapult. Meggyőződtem azonban arról, hogy a viszonyok sokkal rosszabbak, mint aminőknek én festettem. Igaz, hogy ezekben a műveimben a mások ígája alatt élő oroszokról írtam, de ezzel én nem gondoltam orosz annexióra, sőt a tárgynak ilyen taglalását sem tartom politikai vonatkozásúnak, mert ha az embert lekötik a saját nemzetiségével összefüggő kérdések, az még nem politika. Én egész életemben érdeklődtem és érdeklődni fogok ilyen kérdések iránt. Ezért álltam szóba a jablosini kolostorban levő izai magyar legényekkel, ezért érdeklődtem náluk a magyarországi viszonyokról. Én azonban nem biztattam őket semmiféle Magyarországon kifejtendő apostolkodásra. Tudtam, hogy ez itt üldözéssel jár, lovagiasságom tiltotta volna azt, hogy én őket ide küldjem, míg én otthon maradok.

Elmondta még a tanú, hogy a Gerovszkiak tisztességes, önzetlen, lelkes emberek, akik saját zsebükből fedeztek minden kiadást a magyarországi mozgalom érdekében. Saját zsebükből fedezték a Magyarországra ezerszámra behozott imakönyvek árát, mert abban a tanú is közbenjárt, hogy ezeket az imakönyveket nagyon olcsón kapják a Gerovszkiak. Nagyon vallásos emberek ők, akik pusztán vallási buzgalomból vittek ki Magyarországról fiúkat és leányokat, hogy orosz kolostorok papokká és apácákká képezzék ki őket. Ezeket az ifjakat a kolostorok ingyen tartották és nevelték s mint-hogy a tanú maga is nagyon vallásos ember, szívesen járt közbe személyesen, hogy a kolostorok főnökei felvegyék a magyar fiúkat.

Arról nem tud a tanú, hogy a pravoszláv hitre áttért magyarországi rutének a régi valláshoz hű fajrokonaikat állandóan fenyegették, gúnyolták, ellenük merényleteket követtek el. Csak arról tud a tanú, hogy az áttértek szenvedtek vértanúságot. Tud arról a tanú, hogy a Magyarországra Oroszországból behozott röpiratok a ruténlakta magyar földet „orosz földnek“ nevezik. Ez a tanú szerint azonban nem politikai, hanem néprajzi megjelölés.

Elismeri a tanú, hogy kívánatosnak tartja a pravoszláv vallásnak Magyarországon való terjesztését, mert az az egyedül üdvözítő hit. Kihallgatása további folyamán aztán elébe tárták különféle újságtudósítások nyomán a pánszlávizmus propagandája érdekében Ausztria területén mondott beszédeit az összes oroszország egyesítéséről s arról, hogy elérkezett az idő, amikor a nagy Oroszország harcba száll a szent oroszországért. Azzal válaszol a tanú, hogy ez a kifejezés egy orosz dal refrénje, majd megelegelve a kevésbé tapintatos kérdéseket, dühösen tiltakozik az ellen, hogy vádolják őt, majd a magyarországi térítések ügyében feltett kérdésekre gúnyosan megjegyzi, hogy tudtával Magyarországon vallásszabadság van.

Elmondta még a tanú, hogy Fircsák Illésnek, az egyik vádlott feleségének is küldött 100 rubelt, elmondta, hogy a jablosini kolostort az orosz állam is támogatja, elmondta, hogy az elnöklete alatt álló egyesületet csak azért ellenőrzi az orosz állami hatóság, mert nem engedheti, hogy a kormányt bírálja. Elmondta végül, hogy Kabalyuk egyházi felszerelést kapott Moszkvából a magyarországi papi szereplés céljaira, kitől és mily pénzből, azt azonban nem tudja.

MISKOLCZY ÁGOST.

(Folytatjuk.)

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI.

A Szemle zárta: minden hó 1-én délben. — írógépen irt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímzett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket házilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni.